

Büdcə Təşkilatları üçün 2 Nöli Milli Mühasibat Uçotu Standartı "Pul Vəsaitlərinin hərəkəti haqqında Hesabat"

ÜMUMİ MÜDDƏALAR

Standartın təyinatı

1. Bu Standart "Mühasibat uçotu haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq hazırlanmışdır və "Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatlar üzrə" İctimai Sektor üçün 2 Nöli Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartına əsaslanmışdır.

Məqsəd

2. Bu Standartın məqsədi, pul vəsaitlərinin hərəkətinin əməliyyat, investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətləri üzrə təsnifləşdirilən pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabat vasitəsilə keçmiş hesabat dövründə təşkilatın pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinin hərəkətində baş verən dəyişikliklər haqqında informasiyanın təqdim edilməsinin tələb edilməsindən ibarətdir.

Standartın tətbiqi sahəsi

3. Hesablama metodu əsasında maliyyə hesabatları hazırlayan və təqdim edən təşkilat pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatını bu Standartın tələblərinə uyğun olaraq hazırlamalı və onu maliyyə hesabatlarının hazırlandığı hər hesabat dövrü üzrə təqdim edilən maliyyə hesabatlarının tərkib hissəsi kimi təqdim etməlidir.
4. **Bu standart büdcə təşkilatlarına, bələdiyyə orqanlarına və büdcədən kənar fondlara tətbiq edilir.**
5. Mühasibat uçotunu tənzimləyən qüvvədə olan normativ-hüquqi aktlar ilə bu Milli Mühasibat Uçotu Standartı arasında ziddiyyət yarandığı halda, Büdcə Təşkilatları üçün Milli Mühasibat Uçotu Standartı tətbiq edilir.

Əsas anlayışlar

6. Bu Standartda istifadə edilmiş əsas anlayışlar aşağıdakı mənaları ifadə edir:

Əməliyyat vahidi – hüquqi şəxs statusuna malik olmayan, təşkilatın funksiyalarını tam və ya qismən həyata keçirən ayrıca struktur bölməsidir.

Bank overdraftı – təşkilat ilə kredit təşkilatı arasında xüsusi müqavilənin mövcud olduğu halda, təşkilatın bu kredit təşkilatı qarşısında yaranan qısamüddətli öhdəliyidir. Bu müqaviləyə əsasən:

- (a) müəyyən vaxt anında təşkilatın cari hesabında üçüncü tərəf qarşısında olan öhdəliklərin yerinə yetirilməsi üçün kifayət qədər pul vəsaitinin mövcud olmadığı halda, bu öhdəliklər kredit təşkilatının vəsaiti hesabına ödənilir;
- (b) alınmış kreditlər və bu kreditlərə hesablanmış faiz məbləğləri üzrə təşkilatın kredit təşkilatı qarşısında yaranmış öhdəlikləri bu təşkilatın cari hesabına mədaxil edilmiş hər-hansı pul vəsaitlərinin müəyyən olunmuş qaydada ödənilməsi ilə həyata keçirilir

Pul vəsaitləri nağd pul vəsaitləri, bank hesablarında saxlanılan və tələblər üzrə verilən pul vəsaitləridir.

Pul vəsaitlərinin ekvivalentləri qısa ödəniş müddətinə malik olan, pul vəsaitlərinin əvvəlcədən məlum olan məbləğinə asan çevrilə bilən və dəyərin dəyişməsi kimi cüzi riskə məruz qalan yüksək likvidli qoyuluşlardır.

Pul vəsaitlərinin hərəkəti pul vəsaitlərinin və onların ekvivalentlərinin daxil olması və xaric olmasıdır.

Nəzarət digər təşkilatın fəaliyyətdən faydalanmaq üçün onun maliyyə və əməliyyat siyasətlərinin idarə edilməsi səlahiyyətidir.

Maliyyələşdirmə fəaliyyətləri təşkilatın ödənilmiş kapitalı və alınmış borc vəsaitlərinin miqdarının və tərkibinin dəyişməsi ilə nəticələnən fəaliyyətlərdir.

Fyuçers müqaviləsi – aşağıda göstərilmiş xüsusiyyətlərə malik olan müqavilədir:

- (a) təşkilat gələcəkdə müəyyən miqdarda məhsulu və ya maliyyə alətlərini əvvəlcədən razılaşdırılmış qiymətlə almağı və ya satmağı öz öhdəsinə götürür;
- (b) adətən, müqavilənin yerinə yetirilməsi real malların alınması və ya verilməsi ilə yox, müqavilənin bağlandığı tarixə və onun yerinə yetirildiyi tarixə olan qiymətlər arasında fərqin əldə edilməsi və ya ödənilməsi ilə nəticələnir.

İnvestisiya fəaliyyətləri uzunmüddətli aktivlərin və pul vəsaitlərinin ekvivalentlərinə aid olmayan digər investisiyaların əldə olunması və xaric edilməsidir.

Əməliyyat fəaliyyətləri təşkilatın investisiya və ya maliyyə fəaliyyəti ilə bağlı olmayan fəaliyyətidir..

Hesabat dövrü maliyyə hesabatlarının aid olduğu hesabat dövrünün son gününün tarixidir.

Svop müqaviləsi – gələcəkdə satılması zamanəti ilə məhsulun və ya maliyyə alətlərinin müvvəqəti alınması üzrə müqavilədir

7. Büdcə Təşkilatları üçün **digər müvafiq** Milli Mühasibat Uçotu Standartlarında müəyyən edilən şərtlər bu standartda digər standartlarda olduğu kimi eyni mənada işlədilir və ayrıca nəşr edilən Müəyyən Edilən Terminlər Lüğətinə daxil edilir.

Pul vəsaitləri və onların ekvivalentləri

8. Pul vəsaitlərinin ekvivalentləri investisiya və digər məqsədlərdən daha çox qısamüddətli öhdəliklərin yerinə yetirilməsi üçün nəzərdə tutulur. Pul vəsaitlərinin ekvivalenti kimi təsnifləşdirilməsi üçün investisiya pul vəsaitlərinin əvvəlcədən məlum olan məbləğinə asan çevrilə bilməli və dəyərin dəyişməsi kimi cüzi riskə məruz qalmalıdır. Beləliklə, pul vəsaitlərinin ekvivalentləri qısa ödəniş müddətinə malik olan qoyuluşlardır. Şəxsi kapitala investisiyalar, onların əslində pul vəsaitlərinin ekvivalentləri olduğu hallar istisna olmaqla, pul vəsaitlərinin ekvivalentlərinə daxil edilmir.
9. Bankdan alınan borc vəsaitləri adətən, maliyyələşdirmə fəaliyyəti kimi nəzərə alınır. Lakin, bəzi ölkələrdə tələblərə əsasən ödənilən bank overdraftları təsərrüfat vahidinin pul vəsaitlərinin idarə edilməsinin ayrılmaz hissəsini təşkil edir. Belə şərtlərdə, bank overdraftları pul vəsaitləri və onların ekvivalentləri kimi nəzərə alınır. Bank ilə bağlanmış belə müqavilələrin səciyyəvi xüsusiyyəti bank hesabının qalığının müsbət dəyər mənfəyə doğru dəyişməsidir.

10. Pul vəsaitlərinin hərəkəti, pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinin ayrı-ayrı maddələri üzrə hərəkətləri, bu komponentlər təşkilatın əməliyyat, investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətlərinin yox, onun pul vəsaitlərinin idarə edilməsinin bir hissəsi olduğu üçün daxil etmir. Pul vəsaitlərinin idarə edilməsi pul vəsaitlərinin artıq məbləğlərinin pul vəsaitlərinin ekvivalentlərinə investisiya edilməsini daxil edir.

PUL VƏSAİTLƏRİNİN HƏRƏKƏTİ HAQQINDA HESABATIN TƏQDİM EDİLMƏSİ

11. Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatda pul vəsaitlərinin hərəkəti hesabat dövrü ərzində əməliyyat, investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətləri üzrə təsnifləşdirilərək təqdim edilməlidir.
12. Təşkilat, əməliyyat, investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətlərindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkətini, onun fəaliyyətinə daha çox uyğun olan üsulla təqdim edir.

Əməliyyat fəaliyyətləri

13. Əməliyyat fəaliyyətlərindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkətinin miqdarı, təşkilatın fəaliyyətinin nə dərəcədə maliyyələşdirilməsi baxımından mühüm göstəricidir:

- (a) Vergilər vasitəsilə (birbaşa və ya dolay); və ya
(b) Təsərrüfat subyekti tərəfindən təmin edilən mal və xidmələrin istifadəçilərindən.

Pul vəsaitlərinin hərəkətinin miqdarı, həmçinin, təşkilatın əməliyyatlarını həyata keçirmək qabiliyyətini saxlamaq, öhdəliklərini yerinə yetirmək, mülkiyyətçilərinə dividendlər və ya digər müvafiq vəsaitlər ödəmək və xarici maliyyə mənbələrindən istifadə etmədən yeni investisiyalar yatırmaq potensialının müəyyən edilməsinə köməklik göstərir. Təşkilat 21-ci maddədə netto metodu əsasında təqdim olunması təsvir olunmuş pul vəsaitlərinin hərəkətləri ilə bağlı hal istisna olunmaqla əməliyyat fəaliyyətindən yaranan pul vəsaitlərinin ümumi daxil olmalarının və pul vəsaitlərinin ümumi xaric olmalarının əsas qruplarını ayrıca olaraq təqdim etməlidir.

14. Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatın formasına ən azı əməliyyat fəaliyyətlərindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti üzrə aşağıdakı maddələr daxil edilməlidir:

- (a) Vergilər, rüsumlar və cərimələr nəticəsində yaranan pul vəsaitlərinin daxil olmaları;
- (b) Təsərrüfat subyekti tərəfindən təmin edilən mal və xidmətlərin qiymətləri üzrə yaranan pul vəsaitlərinin daxil olmaları;
- (c) Qrantlar və ya transfertlər və mərkəzi hökumət və ya dövlət sektorunun digər qurumu tərəfindən həyata keçirilən digər vəsaitlər və büdcə ayırmaları nəticəsində yaranan pul vəsaitlərinin daxil olmaları;
- (d) Royalti, haqlar, komisyon yığımları və digər gəlirlərdən yaranan pul vəsaitlərinin daxil olmaları;
- (e) Fəaliyyətin maliyyələşdirilməsi üçün ictimai sektorun digər təsərrüfat subyektlərinə pul vəsaitlərinin ödənilməsi (kreditlər istisna olmaqla);
- (f) Mallar və xidmətlərə görə təchizatçılara pul vəsaitlərinin ödənişləri;
- (g) İşçilərə və onların adından pul vəsaitlərinin ödənişləri;
- (h) Sığorta şirkətinin sığorta mükafatları və ya iddialar, annuitetlər və digər müavinət siyasətləri üzrə pul vəsaitlərinin daxil olmaları və ödənişləri;
- (i) Əməliyyat fəaliyyəti ilə əlaqədar olan yerli mülkiyyət vergisi və ya mənfəət vergisi ilə bağlı (müvafiq olan təqdirdə) pul vəsaiti ödənişləri;
- (j) diling və ya ticarət məqsədilə saxlanılan müqavilələr üzrə pul vəsaitlərinin daxil olmaları və ödənişləri;
- (k) Davam etdirilməyən fəaliyyət üzrə pul vəsaitlərinin daxil olmaları və ödənişlər; və
- (l) Məhkəmə prosesləri ilə əlaqədar pul vəsaitlərinin daxil olmaları və ödənişlər..

15. Uzunmüddətli aktivlərin və qısamüddətli investisiyaların əldə olunması və satışı, borcların alınması və verilməsi təşkilatın əsas gəlir gətirən fəaliyyətinə aid olduqda, təşkilat bu əməliyyatlardan yaranan pul vəsaitlərinin hərəkətini əməliyyat fəaliyyətindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti kimi təsnifləşdirməlidir. Bütün digər hallarda uzunmüddətli aktivlərin və qısamüddətli investisiyaların əldə olunması və satışından yaranan istənilən mənfəət və ya zərər ilə bağlı pul vəsaitlərinin hərəkəti investisiya fəaliyyətindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti kimi təsnifləşdirilir.
16. Təşkilat digər təşkilatların əməliyyatlarını maliyyələşdirmək üçün vəsaitləri ayırdığı və ya bölüşdürdüyü, habelə cari fəaliyyət, əsas işlər və yatırılan kapital arasında ayırmaları və ya büdcə vəsaitlərini fərqləndirə bilmədiyi zaman, onları əməliyyat fəaliyyətlərindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti kimi təsnifləşdirməli və bu faktı maliyyə hesabatı üzrə qeydlərdə göstərməlidir.

İnvestisiya fəaliyyətləri

17. 21-ci maddədə göstərilmiş pul vəsaitlərinin hərəkətinin netto əsasında təqdim edildiyi hallar istisna olmaqla, təşkilat investisiya fəaliyyətindən yaranan pul vəsaitlərinin daxilolmalarının və xaricolmalarının əsas növləri haqqında məlumatı ayrıca təqdim etməlidir.
18. Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatda investisiya fəaliyyəti nəticəsində yaranan ən azı aşağıdakı məbləğlər daxil edilməlidir:
- torpaq, tikili və avadanlıqların, qeyri-maddi və digər uzunmüddətli aktivlərin əldə edilməsi məqsədilə pul vəsaitlərinin ödənişləri. Bu ödənişlər təsərrüfat subyekti tərəfindən öz gücünə inşa edilmiş torpaq, tikili və avadanlıqlar, habelə layihələr üzrə kapitallaşdırılan xərclərə aid ödənişləri daxil edir;
  - torpaq, tikili və avadanlıqların, qeyri-maddi və digər uzunmüddətli aktivlərin satılmasından əldə olunan pul vəsaitləri;
  - digər təsərrüfat subyektlərinin pay və ya borc alətlərinin və birgə təşkilatlarda iştirak paylarının əldə edilməsi üçün ödənilən pul vəsaitlərinin xaricolmaları (pul vəsaitlərinin ekvivalentləri kimi nəzərə alınan və diling və ya ticarət məqsədləri üçün saxlanılan alətlər üzrə pul vəsaitlərinin xaricolmaları istisna olmaqla);
  - digər təsərrüfat subyektlərinin pay və ya borc alətlərinin və birgə təşkilatlarda iştirak paylarının satılmasından yaranan pul vəsaitlərinin daxilolmaları (pul vəsaitlərinin ekvivalentləri kimi nəzərə alınan və diling və ya ticarət məqsədləri üçün saxlanılan alətlər üzrə pul vəsaitlərinin daxilolmaları istisna olmaqla);
  - digər tərəflərə təqdim edilən avanslar və borc vəsaitləri (dövlət maliyyə qurumlarına təqdim edilən avanslar və borc vəsaitləri istisna olmaqla)
  - digər tərəflərə təqdim edilmiş avansların və kreditlərin qaytarılmasından yaranan pul vəsaitlərinin daxilolmaları (maliyyə institutlarının avans və kreditləri istisna olmaqla);
  - törəmə müəssisələrdə və təsərrüfat vahidlərində mövcud olan pul vəsaitləri çıxılmaqla həmin qurumların əldə edilməsi üçün pul vəsaitlərinin xaricolmaları;
  - törəmə müəssisələrdə və təsərrüfat vahidlərində mövcud olan pul vəsaitləri çıxılmaqla həmin qurumların xaric olunması üçün pul vəsaitlərinin daxilolmaları;
  - bu müqavilələr diling və ya ticarət məqsədləri üçün saxlanıldığı və ödənişlərin maliyyələşdirmə fəaliyyəti kimi təsnifləşdirildiyi hallar istisna olmaqla, fyuçers, forvard, opsiyon və svop müqavilələri üzrə pul vəsaitlərinin ödənişləri
  - həmin müqavilələrin diling və ya ticarət məqsədləri üçün saxlanıldığı və daxilolmaların maliyyələşdirmə üzrə fəaliyyət kimi təsnifləşdirildiyi hallar istisna olmaqla, fyuçers, forvard, opsiyon və svop müqavilələri üzrə pul vəsaitlərinin daxilolmaları;
  - dividendlərin və gəlirin digər oxşar növləri şəklində pul vəsaitlərinin daxilolmaları; və
  - alınmış faizlər şəklində pul vəsaitlərinin daxilolmaları

Maliyyələşdirmə fəaliyyətləri

19. Təşkilat, bu standartın 26-ci maddəsində göstərilmiş pul vəsaitlərinin hərəkətinin netto əsasında təqdim edildiyi hallar istisna olmaqla, maliyyələşdirmə üzrə fəaliyyətindən yaranan pul vəsaitlərinin ümumi daxil olmalarının və pul vəsaitlərinin ümumi xaric olmalarının əsas qruplarını ayrıca olaraq təqdim etməlidir.
20. Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatla maliyyə fəaliyyəti nəticəsində yaranan ən azı aşağıdakı məbləğlər daxil edilməlidir:
  - (a) istiqrazların, borc sənədlərinin, veksellərin, istiqraz vəərəqələrinin, girov (ipoteka) kağızlarının və digər qısamüddətli və uzunmüddətli istiqrazların buraxılmasından yaranan pul vəsaitlərinin daxil olmaları;
  - (b) borc şəklində alınmış məbləğlərin geri qaytarılmasına görə pul vəsaitlərinin xaric olmaları;
  - (c) maliyyə icarəsi üzrə yerinə yetirilməmiş öhdəliyin qalıq məbləğinin azaldılması üçün icarəyə götürən tərəfindən pul vəsaitlərinin ödənişləri; və
  - (d) alınmış faizlər şəklində pul vəsaitlərinin daxil olmaları.;

Əməliyyat fəaliyyətlərindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında məlumatların təqdim edilməsi

21. Təşkilat pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatı aşağıdakı metodlardan birindən istifadə etməklə hazırlamalıdır:
  - (a) xalis pul vəsaitlərinin daxil olmaları və xaric olmalarının əsas növləri haqqında informasiyanı açıqlayan birbaşa metod; və ya
  - (b) qeyri-nağd xarakterli əməliyyatların nəticələri, əməliyyat fəaliyyətlərindən yaranan hər hansı təxirə salınmış və hesablanmış keçmiş və gələcək pul vəsaitlərinin daxil olmaları və ya xaric olmaları, eləcə də investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətlərindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti ilə bağlı gəlirlərin və ya xərclərin maddələri nəzərə alınmaqla, xalis mənfəət və ya zərəre düzəlişlərin edilməsini nəzərdə tutan dolayı metod.
22. Büdcəyə pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatlarını birbaşa metod əsasında tərtib etmək tövsiyyə edilir. Bu metod pul vəsaitlərinin gələcək hərəkətini qiymətləndirmək üçün faydalı olan və dolayı metod əsasında təqdim edilməsi mümkün olmayan informasiyanı təqdim etmək imkanı verir. Birbaşa metodun istifadəsi zamanı pul vəsaitlərinin xalis daxil olmaları və xaric olmalarının əsas növləri barədə informasiya aşağıdakı mənbələrdən əldə edilə bilər:
  - (a) təşkilatın uçot sənədlərindən; və ya
  - (b) əməliyyat gəlirlərinə, əməliyyat xərclərinə (maliyyə institutları üçün faizlərə və oxşar gəlirlərə, eləcə də ödənilən faizlərə və oxşar xərclərə) və aşağıdakılar nəzərə alınmaqla, mənfəət və zərəre haqqında hesabatın digər maddələrinə düzəlişlər edilərək:
    - (i) hesabat dövrü ərzində mal-material ehtiyatlarında və əməliyyat debitor və kreditor borclarında dəyişikliklər;
    - (ii) digər qeyri-pul maddələri; və
    - (iii) investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətlərindən pul vəsaitlərinin hərəkətinin yaranmasına gətirib çıxaran digər maddələr.
23. Birbaşa metoddan istifadə etməklə əməliyyat fəaliyyəti üzrə pul vəsaitlərinin hərəkəti barədə hesabat verən büdcə təşkilatlarına, həmçinin, gündəlik fəaliyyət üzrə yaranan mənfəət/zərəre göstəricilər ilə əməliyyat fəaliyyəti üzrə yaranan xalis pul vəsaiti hərəkətinin uyğunlaşdırılması tövsiyyə edilir. Sözügedən uyğunlaşdırma pul vəsaitlərinin hərəkətinə dair hesabatın tərkib hissəsi kimi və ya maliyyə hesabatları üzrə əlavələrdə təqdim oluna bilər.
24. Dolayı metodun istifadəsi zamanı əməliyyat fəaliyyətlərindən yaranan pul vəsaitlərinin xalis hərəkəti aşağıdakılar nəzərə alınmaqla, xalis mənfəət və ya zərəre düzəlişlər edilərək müəyyənləşdirilir:

- (a) hesabat dövrü ərzində mal-material ehtiyatlarında və əməliyyat debitor və kreditor borclarında baş verən dəyişikliklər;
- (b) amortizasiya, qiymətləndirilmiş öhdəliklər, təxirə salınmış vergilər, xarici valyutada əməliyyatlardan yaranmış və istifadə edilməmiş gəlirlər və xərclər, asılı təsərrüfat subyektlərinin bölüşdürülməmiş mənfəəti və törəmə şirkətin iştirak payı kimi qeyri-pul aktivləri; və
- (c) investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətlərindən pul vəsaitlərinin hərəkəti ilə nəticələnən bütün digər maddələr; və
- (d) Əməliyyatla bağlı pul vəsaitləri hərəkəti kimi təsnifləşdirilən müstəsna maddələrin təsiri

İnvestisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətlərindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında məlumatların təqdim edilməsi

25. 26 və 28-ci maddələrdə qeyd olunan pul vəsaitlərinin hərəkəti netto əsasında təqdim edildiyi hallar istisna olmaqla, təsərrüfat subyekti investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətlərindən yaranan xalis pul vəsaitlərinin daxilolmaları və xaricolmalarının əsas növləri haqqında informasiyanı ayrıca təqdim etməlidir.

Pul vəsaitlərinin hərəkətinin netto əsasında təqdim edilməsi

26. Aşağıda göstərilən əməliyyat, investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətlərindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti netto əsasında təqdim edilə bilər:
- (a) pul vəsaitlərinin hərəkəti təsərrüfat subyektnin fəaliyyətlərindən daha çox sifarişinin fəaliyyətlərini əks etdirdiyi halda, sifarişinin adından pul vəsaitlərinin daxilolmaları və xaricolmaları; və
  - (b) qısa dövriyyə müddəti, iri məbləği və qısa ödəniş müddəti ilə fərqlənən maddələr üzrə pul vəsaitlərinin daxilolmaları və xaricolmaları.
27. 26-ci maddənin (a) bəndi yalnız yaranan pul vəsaitləri qalıqları hesabat verən qurum tərəfindən nəzarət edilən halları əhatə edən əməliyyatlara aid edilir.
28. Dövlət maliyyə qurumunun aşağıdakı fəaliyyət növlərindən birinin nəticəsində yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti maliyyə hesabatlarında netto əsasında təqdim edilə bilər:
- (a) sabit ödəniş müddətli depozitlərin qəbul edilməsi və ödənilməsi üçün pul vəsaitlərinin daxilolmaları və ödənişləri;
  - (b) digər maliyyə institutlarında depozitlərin yerləşdirilməsi və geri alınması; və
  - (c) müştərilərə verilmiş avans və borclar və onların ödənilməsi

Xarici valyuta ilə ifadə olunmuş pul vəsaitlərinin hərəkəti

29. Xarici valyutada əməliyyatlar nəticəsində yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti, pul vəsaitlərinin hərəkətinin baş verdiyi tarixdə həmin xarici valyuta ilə təsərrüfat subyektnin hesabat valyutası arasında mövcud olan mübadilə məzənnəsini xarici valyutada olan məbləğə tətbiq etməklə, təsərrüfat subyektnin hesabat valyutasında təqdim edilməlidir.
30. Xarici törəmə təsərrüfat subyektnin pul vəsaitlərinin hərəkəti, pul vəsaitlərinin hərəkətinin baş verdiyi tarixdə xarici valyuta ilə təsərrüfat subyektnin hesabat valyutası arasında mövcud olan mübadilə məzənnəsini tətbiq etməklə yenidən hesablanmalıdır.

31. Xarici valyuta ilə ifadə olunmuş pul vəsaitlərinin hərəketi "*Xarici valyuta məzənnələrində dəyişikliklərin təsiri*" adlı 4 Nö-li Büdcə Təşkilatları üçün Milli Mühasibat Uçotu Standartına əsasən təqdim edilir.
32. Valyuta məzənnələrinin dəyişməsi nəticəsində yaranan istifadə edilməmiş gəlirlər və xərclər pul vəsaitlərinin hərəketi hesab edilmir. Lakin valyuta məzənnələrinin dəyişməsinin xarici valyutada saxlanılan və ya əldə edilməsi gözlənilən pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinə təsiri hesabat dövrünün əvvəlində və sonunda olan pul vəsaitlərini yoxlamaq üçün pul vəsaitlərinin hərəketi haqqında hesabatda təqdim edilir. Bu məbləğ əməliyyat, investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətlərindən yaranan pul vəsaitlərindən ayrı təqdim edilir və pul vəsaitlərinin hərəketinin hesabat dövrünün sonuna olan məzənnəyə əsasən hesablandığı təqdirdə yarana biləcək hər hansı fərqləri daxil edir.

Fyuçers, Forvard, Opsion və Svop Müqavilələri

33. Fyuçers, forvard, opsion və svop müqavilələrindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəketi diling və ya ticarət məqsədilə saxlanılan müqavilələr olmadığı və ya maliyyə fəaliyyətləri ilə xüsusi olaraq müəyyənləşdirilə bilmədiyi təqdirdə investisiya fəaliyyətindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəketi kimi təsnifləşdirilməlidir.
34. Fyuçers, forvard, opsion və svop müqavilələri müəyyən edilə bilən vəziyyətin hedcinqi kimi uçota alındıqda, müqavilə üzrə pul vəsaitlərinin axınları müəyyən edilə bilən vəziyyətin hedcinqində olduğu kimi eyni üsul ilə təsnif edilir.
35. 19-cu maddədə istifadə olunan hedcinq şərti fyuçers, forvard, opsion və svop müqavilələrinin hazırlanmasını ifadə edir, ona görə ki, bütünlükdə və ya qismən bazar dəyərində onların dəyişməsi əməliyyat, investisiya və ya maliyyə fəaliyyəti ilə əlaqədar əsas müqavilələrin bazar dəyərində dəyişiklik ilə əvəz ediləndir.

Faizlər və dividendlər

36. Faizlərin və dividendlərin əldə edilməsi və ödənilməsi nəticəsində yaranan pul vəsaitlərinin hərəketləri ayrı təqdim edilməlidir. Hər belə daxilolma və ya ödəniş əməliyyat, investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətlərindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəketi kimi dövrdən dövrə ardıcıl surətdə təsnifləşdirilməlidir.
37. Hesabat dövrü ərzində ödənilmiş faizlərin ümumi məbləği, maliyyə fəaliyyətinə dair hesabatda xərc kimi tanınmasından və ya "*Borclar üzrə məsrəflər*" adlı 5 Nö-li Büdcə Təşkilatları üçün Milli Mühasibat Uçotu Standartına uyğun olaraq mümkün alternativ uçot qaydasına əsasən kapitallaşdırılmasından asılı olmayaraq, pul vəsaitlərinin hərəketi haqqında hesabatda açıqlanır.

Bölüşdürülməmiş mənfəət üzrə vergi

38. Bölüşdürülməmiş mənfəət üzrə vergi ilə bağlı pul vəsaitlərinin hərəketləri, onların xüsusi olaraq investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətlərinə aid edildiyi hallar istisna olmaqla, ayrıca açıqlanmalı və əməliyyat fəaliyyətlərindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəketi kimi təsnifləşdirilməlidir.
39. Bölüşdürülməmiş mənfəət vergisi pul vəsaitlərinin hərəketi haqqında hesabatda əməliyyat, investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətlərindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəketi kimi təsnifləşdirilən pul vəsaitlərinin hərəketini yaradan əməliyyatlardan yaranır. Vergi xərclərinin investisiya və ya maliyyələşdirmə fəaliyyətləri ilə asan əlaqələndirilə bilməsinə baxmayaraq, onlarla əlaqədar vergilərlə bağlı pul vəsaitlərinin hərəketini müəyyən etmək çox zaman mümkün olmur və vergilərlə bağlı pul vəsaitlərinin hərəketi çox vaxt müvafiq əməliyyatdan yaranan pul vəsaitlərinin hərəketi ilə eyni hesabat dövründə baş vermir. Buna görə də, vergilər, adətən əməliyyat fəaliyyətlərindən

Yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti kimi təsnifləşdirilir. Lakin vergilərlə bağlı pul vəsaitlərinin hərəkətini, investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətlərindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti kimi təsnifləşdirilən pul vəsaitlərinin hərəkətinə səbəb olan ayrı əməliyyat ilə əlaqələndirmək mümkün olduqda, vergilərlə bağlı pul vəsaitlərinin hərəkəti müvafiq olaraq investisiya və ya maliyyələşdirmə fəaliyyətləri kimi təsnifləşdirilir. Vergilərlə bağlı pul vəsaitlərinin hərəkəti bir neçə fəaliyyət növünə aid olduqda, ödənilmiş vergilərin ümumi məbləği açıqlanmalıdır.

Əlavə Dəyər Vergisi Və Digər Vergilər

40. Pul vəsaitlərinin hərəkəti, onunla bağlı hər hansı alınmış aktivlər üzrə əvəzləşdirilən ƏDV, habelə, satış ilə bağlı ƏDV və digər vergilər çıxılmaqla göstərilməlidir. Vergi orqanlarına ödənilməli və ya vergi orqanlarından alınmalı olan vergi məbləğlərinin dəyişdirilməsi əməliyyat fəaliyyətindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkətinə aid edilməlidir. Vergi orqanlarına ödənilməli və ya vergi orqanlarından alınmalı olan əhəmiyyətli məbləğlər investisiya fəaliyyətinə və ya maliyyələşdirmə üzrə fəaliyyətə xüsusi olaraq aid edildiyi halda, bu məbləğlər fəaliyyətin müvafiq növü üzrə pul vəsaitlərinin hərəkəti kimi açıqlanmalıdır.

Törəmə, asılı və birgə müəssisələrə investisiyalar

41. İştirak payı metodu və ya ilkin dəyər metodundan istifadə etməklə törəmə və asılı müəssisələrə investisiyaların uçotu zamanı, təşkilat, pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatda özü ilə investisiya qoyulan təsərrüfat subyektləri arasında yaranmış pul vəsaitlərinin hərəkətinə dair informasiyanı, məsələn, dividendlər və avanslara qədər məhdudlaşdırır.
42. Proporsional konsolidasiya metodundan istifadə etməklə birgə nəzarət edilən təsərrüfat subyektində payı haqqında informasiyanı təqdim edən təşkilat pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında konsolidə edilmiş hesabatına birgə nəzarət edilən təsərrüfat subyektinin pul vəsaitlərinin hərəkətində öz mütənasib payını daxil edir. Pul vəsaitlərinin hərəkətində öz mütənasib payı haqqında informasiyanı iştirak payı metodu əsasında təqdim edən təşkilat, pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatına birgə nəzarət edilən təsərrüfat subyektlərinə investisiyalar ilə bağlı pul vəsaitlərinin hərəkətini, birgə nəzarət edilən təsərrüfat subyekti ilə onun arasında olan bölüşdürmələr və digər daxilolmalar və ödənişləri daxil edir.

Törəmə müəssisələrin və digər əməliyyat vahidlərinin əldə edilməsi və satılması

43. Törəmə müəssisələrin və digər əməliyyat vahidlərinin əldə edilməsi və satılmasından yaranan pul vəsaitlərinin ümumi hərəkəti ayrıca təqdim edilməli və investisiya fəaliyyətlərindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti kimi təsnifləşdirilməlidir.
44. Təşkilat, hesabat dövrü ərzində törəmə müəssisələrin və digər əməliyyat vahidlərinin həm əldə edilməsi, həm də satılması üzrə aşağıdakı məlumatların hər birini ümumi şəkildə açıqlamalıdır:
- alış və ya satış zamanı ümumi kompensasiyanı;
  - alış və ya satış zamanı kompensasiya məbləğinin pul vəsaitləri və ya onların ekvivalentləri ilə ödənilmiş hissəsini;
  - əldə olunmuş və ya satılmış törəmə müəssisələrdə və digər əməliyyat vahidlərində pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinin miqdarını; və
  - əsas kateqoriyaların hər biri üzrə ümumiləşdirilməklə əldə olunmuş və ya satılmış törəmə müəssisələrdə və əməliyyat fəaliyyət vahidlərində pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərindən başqa aktivlərin və öhdəliklərin məbləğini.
45. Alış və ya satış zamanı kompensasiya kimi ödənilmiş və ya əldə edilmiş pul vəsaitlərinin ümumi məbləği pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatda əldə edilmiş və ya ödənilmiş pul vəsaitləri və ya onların ekvivalentləri çıxılmaqla təqdim edilir.

46. Törəmə müəssisə və ya digər fəaliyyət vahidi tərəfindən əldə edilən və satılan pul vəsaitləri və onların ekvivalentləri istisna olmaqla digər aktivlər və öhdəliklər yalnız törəmə müəssisə və ya struktur sözügedən aktiv və öhdəlikləri tanıdığı təqdirdə açıqlanmalıdır.

Qeyri-pul əməliyyatları

47. Pul vəsaitləri və ya onların ekvivalentlərinin istifadəsini tələb etməyən investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətləri pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatlardan çıxarılmalıdırlar. Belə əməliyyatlar digər maliyyə hesabatlarında, investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətləri haqqında bütün münasib informasiyanın təqdim edilməsini təmin edən şəkildə açıqlanmalıdırlar.

Pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinin komponentləri

48. Təşkilat, pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinin komponentlərini açıqlamalı və pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatda təqdim edilmiş məbləğlərin balans hesabatında təqdim edilmiş ekvivalent maddələr ilə uyğunlaşdırılmasını təqdim etməlidir.
49. Təşkilat pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinin tərkibinin müəyyənləşdirilməsi üçün tətbiq etdiyi siyasəti açıqlayır.
50. Təşkilat mühasibat balansında təqdim edilmiş pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinin məbləğlərinin Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatdakı məbləğlərlə uyğunlaşdırılmasını hazırlayarkən "Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabat forması"nda aşağıdakı maddələri açıqlamalıdır:
- (a) bank overdraftları çıxılmaqla pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinin ilin əvvəlinə olan məbləği;
  - (b) il ərzində pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinin məbləğinin artması (azalması);
  - (c) xarici valyutaların məzənnələrinin dəyişməsinin təsiri;
  - (ç) bank overdraftları çıxılmaqla pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinin ilin sonuna olan məbləği.
51. Pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinin komponentlərinin müəyyən edilməsi siyasətində hər hansı dəyişikliyin təsiri, məsələn, əvvəllər təsərrüfat subyektinin investisiya portfelinin bir hissəsi hesab edilən maliyyə alətlərinin təsnifləşdirilməsində dəyişikliklər "Uçot siyasəti, uçot qymətləndirmələrində dəyişikliklər və səhvlər" adlı 3 Nəli Büdcə Təşkilatları üçün Milli Mühasibat Uçotu Standartına uyğun olaraq təqdim edilir.

Digər açıqlamalar

52. Təşkilat, rəhbərliyin maliyyə hesabatlarına olan qeydlərdəki şərtləri ilə birlikdə, təşkilat tərəfindən saxlanılan, lakin iqtisadi qurum tərəfindən istifadəsi mümkün olmayan pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərinin əhəmiyyətli qalıqlarının məbləğlərini açıqlamalıdır.
53. Maliyyə hesabatları ilə bağlı qeydlərdə əks olunan təsvirlər ilə birlikdə belə informasiyanın açıqlanması, təşviq edilir və aşağıdakıları daxil edə bilər :
- (a) belə vəsaitlərin istifadəsinə dair mövcud olan məhdudiyətlər göstərilməklə, gələcək əməliyyat fəaliyyətinə və ya kapital üzrə öhdəliklərin yerinə yetirilməsinə yönəldilə biləcək istifadə edilməmiş borc vəsaitlərinin məbləği;
  - (b) əməliyyat, investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətlərinin hər birinin proporsional konsolidasiya metodu əsasında göstərilmiş birgə müəssisədə iştirak paylarına aid pul vəsaitlərinin hərəkətlərinin ümumi məbləğləri; və
  - (c) Məhdud pul vəsaitləri qalıqlarının miqdarı və xüsusiyyəti.

Qüvvəyə minmə tarixi

54. Bu standartın qüvvəyə minmə tarixi Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin müvafiq əmri ilə müəyyən edilir.